

Розділ 2. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Б. В. КІНДЮК. ПРИЧИНИ УХВАЛЕННЯ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАКОНУ «ПРО ЛІСИ УРСР» ВІД 3 ЛИСТОПАДА 1923 Р.

Здійснено аналіз причин ухвалення закону «Про ліси УРСР» від 3 листопада 1923 р. розглянуті основні положення документа, показана його екологічна спрямованість, використання економічних методів стимулювання ведення господарської діяльності в лісах.

Ключові слова: лісове законодавство, виняткова державна власність на ліси, лісовідновлення, заліснення земель.

Анализируются причины принятия закона «О лесах УССР» от 3 ноября 1923 г. рассмотрены основные положения документа, показана его экологическая направленность, использование экономических методов стимулирования ведения хозяйственной деятельности в лесах.

Ключевые слова: лесное законодательство, исключительная государственная собственность на леса, лесовосстановление, залесение земель.

In article the analysis of the reasons of an adoption of law «About woods UUSR» from November, 3rd, 1923 is made document substantive provisions are considered, its ecological orientation, use of economic methods of stimulation of conducting economic activities in woods is shown.

Key words: the wood legislation, an exclusive state ownership on woods, wood to restore, wood planting to the earths.

Сьогодні лісову галузь України охопила глибока криза, одна з причин якого – недосконалість системи діючого права. Відомо, що в кризові періоди історії різко зростає навантаження на природні ресурси. Виходячи з цього, є доцільним вивчення власного історичного досвіду, який може вказати раціональні і найменш хворобливі шляхи виходу з ситуації, що склалася в лісовій галузі.

У історії лісового права, що діяло на українських землях до 1923 р., приймалися декілька спеціальних законів, що стосуються цього природного ресурсу. Це Лісовий Статут Великого князівства Литовського 1567 р., комплекс лісових законів, прийнятих Петром I, «Положення про заощадження лісів» Російської імперії 1888 г., закон «Про ліси УНР» 1919 р. виходячи з цього є доцільним розглянути основні положення закону «Про ліси УРСР» від 3 листопада 1923 г. та причини його ухвалення.

Питання, пов'язані з вивченням закону «Про ліси УРСР» 1923 р. є темою, що рідко порушується в юридичній літературі. Фрагментарно закон вивчався в працях Я.Л. Амчиславського, С.С. Баталіна, Л.І. Дембо, О.С. Колбасова, В.І. Лозо, О.І. Логвіненко, В.А. Мунтяна, В.І. Соловйова.

Закон готувався з урахуванням ряду національних особливостей розташування лісів і розвитку даної галузі. Виходячи з цього, даний документ потребує вивчення, що допоможе в розробці концепцій удосконалення чинного лісового законодавства.

Необхідно почати з причин ухвалення Закону «Про ліси УСРР» 1923 р. Як

перша з них слід називати процес кодифікування законодавства, що почався на початку 20-х років минулого століття в СРСР. Згідно з практиці, що склалася в тодішній Радянському Союзі практиці, рішення про кодифікування законодавства про природні ресурси, було прийнято на політичному рівні і відбилося в резолюціях X Всеросійського з'їзду Рад¹. Наступним етапом стала підготовка і ухвалення Лісових кодексів союзними республіками. Так, в 1923 р. введено в дію три Лісові кодекси БССР, Закон «Про ліси УСРР», РРФСР, дію якого розповсюдили на територію середньоазіатських республік. У 1924 р. аналогічні документи були прийняті в Грузії і Азербайджані. Іншою обставиною, що сприяла ухваленню Закону «Про ліси УСРР», було вирішення питань, пов'язаних із землекористуванням. Так, III сесією ВУЦИК IV скликання 16 жовтня 1922 р. розглянутий і прийнятий Земельний Кодекс УСРР. Наявність цього документа дала можливість упорядкувати земельні відносини у зв'язку із значним збільшенням землекористувачів – селян, що отримали наділи в результаті розподілу націоналізованих земель. Нові наділи не отримали на той момент законодавчого закріплення і не оформлені в землевпоряджувальному порядку. Цілком зрозуміло, що правове вирішення земельних питань дозволило регулювати лісові правовідносини, пов'язані з їх статусом.

Друга причина полягала в катастрофічному положенні українських лісів. Республіка була малолісистою, на додаток до цього на її території пройшли запеклі бої громадянської війни, що нанесли значну втрату українським лісам. За даними Р.В. Боброва, до 1921 р. на Україні налічувалося майже 800 тис. га вирубаних лісових площ². Масові рубки привели до погіршення сортового складу лісів, оскільки замість знищених дубів і сосен почали рости малоцінні культури. До революції 67% лісів належало приватним власникам, до числа яких входили крупні поміщицькі сади і парки. Революційні події привели до ліквідації охорони цієї категорії лісів, а за цим був наслідок їх безсистемної рубки, часті пожежі, нашествия комах.

Перехід до мирного життя і що пройшла в 1920 р. націоналізація лісів зажадала ухвалення законодавчого акту, регулюючого питання лісових правовідносин: охорона, відновлення, користування, проведення рубок.

За своєю структурою Закон «Про ліси УСРР» 1923 р. складався з п'яти частин. Це ч. I – «Основні положення» (ст. 1-5), ч. II – «Про заощадження і охорону лісів» (ст. 6 – 48), ч. III – «Про державні ліси, спорудження та маєтності» (ст. 49-79), ч. IV – «Про ліси, що їх передається на користування державним установам і підприємствам, корпоративним і громадським організаціям» (ст. 74-81), ч. V – «Про порядок надходження прибутків і дроблення видатків на лісових господарств УСРР» (ст. 82), а також Додаток.

Таблиця 1

Розподіл обсягу текстового матеріалу між частинами в Законі «Про ліси УСРР» 1923 р.

Найменування частин	Ч. 1	Ч. 2	Ч. 3	Ч. 4	Ч. 5
Об'єм матеріалу, %	8,3	30	16,7	41,7	3,3

Об'єми текстового матеріалу розподіляються в законі достатньо непропорційно (табл. 1). Так, згідно розрахунків, найбільш об'ємною є четверта частина – 41,7% матеріалу, потім друга частина – 30%, третя – 16,7%, перша та п'ята частина відповідно 8,3 та 3,3%.

У першій частині в ст. 1, містяться загальні положення, підтверджуючі статус лісів як винятковій власності робітничо-селянської держави. Наступний з пунктів – ст. 2, регулює питання межевання лісових земель відповідно до норм земельного кодексу УРСР 1922 р.

Передача лісів селянським об'єднанням, колгоспам, комітетам незможних селян, іншим селянським організаціям регламентується ст. 3. При цьому в Законі не згадуються селяни одноосібники, що мали до революції певну частину лісів. Окремим пунктом документа – ст. 4, розглядаються питання передачі лісів науковим і учбовим сільськогосподарським і лісовим установам, інститутам, школам.

Друга частина Закону охоплює питання збереження, відновлення і охорони лісів. Так, ст. 7 ділить всі українські ліси на дві категорії: 1) що мають захисне і водозахисне значення; 2) що не виконують такої функції. У ст.8 і ст.9 детально розписуються дев'ять видів лісової рослинності і чагарників, що входять в першу з них. Питання віднесення лісів до тієї або іншої категорії, ст. 10 покладає на Народний комісаріат земельних справ (НКЗ).

Розділ 2 документи «Заходи проти винищення та виснаження лісів і чагарників, що мають захисне та водоохоронне значення» ст. 11-18 присвячений наступним питанням. Це обов'язок всіх суб'єктів лісокористування, згідно ст. 11, по складанню планів лісовпорядження. Заборона на переклад лісових ділянок в землі сільськогосподарського використання і випас худоби (ст. 12). При цьому, згідно ст. 15 заборони діють до моменту затвердження планів лісовпорядження органами НКЗ. Закон дозволяє господарськими планами заборонити, згідно ст. 16, чотири види діяльності: I рубати підростаючий ліс; II проводити рубку без урахування ступеня стиглості дерев; III корчувати пні у разі небезпеки змиву ґрунту; IV пасти худобу, збирати лісову підстилку, проводити побічні користування, які можуть привести до знищення лісових насаджень. Аналогічні і цілий ряд додаткових обмежень ст. 16 дозволяла вносити до планів лісовпорядження захисних і охоронних зон лісів. Витрати по складанню планів пристрою, ст.18 закону, покладає на НКЗ України.

Розділ 3 документу ст. 19-27 регламентують комплекс заходів, направлених проти знищення та виснаження лісів, які не мають захисного та водоохоронного значення. Перша із статей – 19 даного розділу аналогічна по сенсу ст. 15, оскільки зберігаються ті ж заборони в лісокористуванні, до моменту рішення питання до якої з категорій відносяться ліси. Достатньо раціонально вирішується в законі питання з розмірами рубок. Так, ст. 20 вимагає встановлення нормальної величини щорічного об'єму рубок. При цьому ст. 22 вводить десятирічну заборону на рубки, у разі перевищення 10-ти літньої норми. Ухвалення цього положення пов'язане з катастрофічним станом українських лісів, оскільки В.Л. Мунтян казує, що багато лісів опинилися вирубані на 30 років вперед³. Інша норма закону – ст. 24 обмежує об'єм рубок величиною щорічного приросту деревини. Питання розчищення лісів, перекладу лісових ділянок в землі іншого цільового призначення регулюється ст. 25, 26, 27. Так ст. 25 визначає чотири випадки, коли дається дозвіл на розчищення лісу. Перший з них, при межеванні лісових земель, другий – для задоволення державних потреб, третій – для закладки садів і виноградників,

четвертий у разі будівництва дорогих, мостів і інших споруд. У першому і третьому випадках ст. 26 на користувача лісових земель накладає умову нової посадки лісу, а також недопущення руйнування лісових ґрунтів. У примітці до ст. 26 указується вимога закону про оплату деревини при корчуванні лісу згідно оцінки, виконаної відповідними органами НКЗ УРСР. При цьому, згідно ст. 27, дозвіл на викорчовування лісу давався лише у виняткових випадках, НКЗ УРСР.

Наступна група статей 28, 29, 30, 31 розд. 4 регламентувала обов'язкове заліснення лісових земель, що знаходяться в обороті. У разі відмови користувачів проводити заліснення – ст. 30, його виконують державні органи, а на орендарів накладається обов'язок по компенсації всіх фінансових витрат.

Розділ 5, ст. 32 – 44 регулюють питання державної допомоги, а також заходи підтримки проведення процесів збереження і розведення лісів. Так, ст. 32 дозволяє відбирати у користувачів ліси у випадках державної необхідності або при порушенні умов лісокористування. У першому випадку, ст. 33 передбачає матеріальну компенсацію витрат, а також збитків від перерваної діяльності. У другому випадку, ст. 34 накладала на користувача обов'язок провести висадку лісу, але насінний матеріал і саджанці могли бути надані державою. У разі відсутності фінансових коштів ст. 36 дозволяла окремим користувачам отримати кредит на проведення лісокультурних робіт НКЗ УРСР. Інша норма закону – ст. 35 давала можливість користувачам просити безкоштовну допомогу у вигляді консультації фахівців – державних лісових техніків. При залісненні незручних, ерозійних земель, ст. 37 дозволяла виділити користувачам – організаціям, окремим селянам, безвідплатний кредит розмір якого встановлювався НКЗ УРСР.

За активну роботу із створення лісів ст. 38, 39 передбачали виділення премій, нагород за рахунок засобів НКЗ. При цьому законом передбачався достатньо широкий спектр лісотехнічних робіт: розведення нових лісів, заліснення старих лісових площ, зміцнення пісків, берегів річок, водоймищ, узбіч доріг, водних джерел, ланів, окремих ділянок. Питання охорони лісів, дотримання лісового законодавства згідно ст.40 покладала на Всеукраїнське Управління Лісами (ВУПЛ) та його органи на місцях. З метою зусилля контролю за всіма лісотехнічними і відновними роботами, створювалися спеціальні сільські комісії. Повноваження цих органів регламентувалися статтями 41–44 Закону. Так, ст. 41 встановлювала список посадових осіб що входять до складу комісії: голова сільради, голова Комітету незаможних селян й лісничий. У функції цього органу, згідно ст. 42 входить підготовка клопотань по місцевим питаннях: а) визнання лісів захисними і водозахисними; б) розведення лісів на невідгінних землях; в) будівництва споруд в захисних лісах; г) обернення лісових земель в інші угіддя; д) стежити за виконання наказів Гублісуправління; ж) борються з незаконними рубками і користувачами лісів. Ці комісії мали право, згідно ст. 43 готувати документи на преміювання і нагородження найбільш активних творців лісів, які потім направлялися в Гублісуправління.

Питання охорони лісів регламентуються в Законі статтями 45, 46, 47, 48. Так, ст. 45 покладає функції охорони цього природного ресурсу на лісову варту. Ст. 46 дозволяє приймати в її склад громадян не молодше за 21 рік. У разі затримання лісопорушника співробітники лісової варті згідно ст. 47 мали право на затримання, складання відповідного протоколу, збір доказів правопорушення та супроводження його до органів місцевої влади або внутрішніх справ. До статті була примітка, що зобов'язує місцеві ради сприяти лісовій адміністрації і варті. З

метою посилення захисту з лісовими шкідниками, пожежами, охороною корисних птахів, НКЗ згідно ст. 48 мав право видавати відповідні ухвали і при необхідності погоджувати їх з іншими Наркоматами.

У третій частині документа розглядається правовий статус державних лісів, що знаходяться в них, споруд і об'єктів власності. Ст. 49-54 присвячені питанням організації державного управління лісами. Раніше, 3 квітня 1920 р. нова влада провела націоналізацію всіх лісів на території України. Правовою підставою її проведення з'явився Декрет Ради Народних Комісарів «Про націоналізацію всіх колишніх казенних, монастирських, і поміщицьких земель»⁴. У документі був розділ VII, що встановлює обов'язки державних органів по управлінню лісами. У Законі 1923 р. знайшли подальший розвиток принципи державного управління лісовим фондом України. Так, ст. 49 Закону поклала на НКЗ управління всіма лісами країни. Згідно ст. 50 встановлювалася трьохланкова структура: ВУПЛ, губернські управління, лісництва, об'їзди і обходи. Головною відповідальною особою за господарську і управлінську діяльність в лісах, згідно ст. 50, був лісничий. Контроль за його роботою, згідно ст. 51, здійснювали лісові інженери та техніки. З метою охорони лісів від незаконних посягань ст. 53 вводить три категорії посад: лісова варта, лісові вартівники та побережники. Посадові обов'язки, компетенція, права та обов'язки всіх осіб що працюють в галузі, згідно ст. 54, визначається положенням, яке повинне бути підготовлене ВУПЛ НКЗ з подальшим затвердженням РНК України. Питанням організації і ведення лісового господарства присвячений розділ I ч. 3, ст. 55-59. Так, ст. 55 вимагає від відповідальних осіб складання двох планів ведення лісового господарства. Першого – перспективного, розрахованого на багаторічний період і приватного, призначеного на найближчих декілька років. Проведення комплексу заходів повинне бути виконане згідно спеціальної Лісоупоряджувальної інструкції, підготовленою НКЗ. Закон передбачав не наукове обґрунтування лісоупорядницької діяльності. Так, ст. 56 передбачала використання в цих цілях експедиційних досліджень, які проводяться спеціальною лісоупоряджувальною партією. Всі підготовлені плани, згідно ст. 57, повинні бути передані до губернських лісових управлінь, а потім затверджені НКЗ. Закон згідно ст. 58 встановлював відповідальність посадових осіб за виконання робіт в лісах з порушенням затверджених планів НКЗ. Інший пункт документа, ст. 59, носила декларативний характер, оскільки вимагала збільшити загальну площу українських лісів за рахунок їх посадки на неживаних землях і неудобь. При цьому не задавалися конкретні об'єми лісопосадок, терміни проведення робіт, джерела фінансування.

Розділ 2 ч. 3 Закону регламентував загальні питання використання лісових земель на території країни. Так, ст. 60 встановлювала обсяги величин річного вивозу деревини згідно кошторисів ВУЛ НКЗ.

Друга норма Закону, ст. 61, вимагала проведення раціональних рубок, тобто її об'єми не повинні були перевищувати величин приросту. Цим пунктом документа заборонялася рубка молодих, незрілих дерев, викорчувань. У разі збільшення об'єму рубок було потрібне їх зменшення в подальші роки експлуатації. Достатньо раціональною представляється ст. 62, що вирішує понадлімітну рубку бурелому, сухого лісу, пошкоджених, хворих дерев, що сприяло санітарному очищенню лісу.

Відпустка лісу, згідно ст. 63, вирішувалася в двох випадках: а) на ПНІ; б) заготовленого господарським способом лісовими управліннями. Розмір плати за дере-

вину на підставі ст. 64 встановлювався або по оцінній, або за продажною ціною. Цим пунктом закону передбачалася можливість його купівлі на вільних торгах. Таке нововведення було певною данню часу, нехарактерною для радянської системи. Причина появи даної норми пов'язана з тією обставиною, що час підготовки закону співпав з періодом НЕП і такі відносини вписувалися в тодішню радянську економічну модель. Закон встановлював соціальну нерівність в лісокористуванні тодішнього суспільства. Так, ст. 65 дозволяла відпускати ліс на пільгових умовах червоноармійцям, партійно-радянській номенклатурі, непрацездатним громадянам, що втратили працездатність в боротьбі за революцію. Можливість на отримання пільг при відпустці лісу давалася учбовим закладам, всіх рівнів, лікарням, а також громадянам, постраждалим від стихійного лиха.

Іншою пільговою категорією, згідно ст. 65, була селянська біднота, об'єднана в комнезами (комітети незаможної бідноти), або «господарсько-неміцні» селянські господарства. Цілком зрозуміло, ці положення закону пов'язані з ідеологічними принципами закладеними в закон в основі яких лежало класове розділення радянського суспільства на «своїх» та «ворогів». Ця правова норма була характерною для лісового українського законодавства 20-х – 30-х років минулого століття. Аналогічне положення було в Декреті про націоналізацію лісів, в якому ст. 9 передбачала пільги червоноармійцям при продажі їм деревини⁵.

Питанням продажу лісу на вільних торгах або без них присвячена ст. 66. Порядок проведення торгів і правила продажу лісу встановлювалися сумісним наказом НКЗ і Народного Комісаріату Фінансів (НКФ). Продаж лісу міг бути проведений, згідно ст. 67, при дотриманні п'яти умов. Перше – внесення застави для забезпечення очищення лісових площ від залишків рубок і як гарантія дотримання правил їх проведення. Друге – виконання робіт в терміни, встановлені договором. Третє – контроль з боку НКФ за виплатою грошей за деревину. Четверте – перевірка кількості зрубаного лісу і стану місць рубки. П'яте – відповідальність за порушення умов договору і виплата компенсації за порушення окремих статей. При цьому на всі операції, що проводяться в лісі, ст. 68 вимагала наявність у заготівників лісорубного квитка. Закон знімав з держави, згідно ст. 69, відповідальність за стан лісових ділянок після видачі на них лісорубних квитків і передачі їх користувачам.

Розділ 3 ч. III ст. 70, 71, 72, 73 регулювали питання побічних користувань в лісах. Так, ст. 70 встановлювала сім видів таких: пастьба худоби, пристрій пасік, сінокіс, збір ягід, плодів, тимчасове користування ділянками після рубок, здобич торфу, піску, глини, жорстви, виготовлення цегли і черепиці. На додаток до цього закон вирішував побічні використання в межах існуючих лісів плодових садів, озер, водоймищ, лугів. Питання полювання та рибальства регулювалися ст. 72 на підставі спеціальних інструкцій, підготовлених НКЗ.

З метою отримання державою прибутку від галузі, ст. 73 дозволяла лісовим державним органам створювати окремі господарства по використанню побічних лісових користувань, перерахованих в ст. 70.

Четверта частина закону присвячена статусу лісів, переданих в користування державним організаціям, кооперативам, селянським об'єднанням, окремим користувачам. Складність правового регулювання даного питання знайшла відображення в тому факті, що ст. 74 має вісім пунктів. Так, п. 1 встановлював, що передача лісів державним підприємствам, заповідникам, науково-дослідним лісовим господарствам допускається на підставі окремої ухвали НКЗ УРСР. Пункт 2 ст. 74

регламентував необхідність землевпорядкування таких лісових ділянок та наявність узгодження з НКФ.

П. 3 Закону вимагав при передачі таких лісів складання відповідних актів, а також договорів, що передбачають внесення орендної оплати. Організації, підприємства, громадські об'єднання, що експлуатують ліси, згідно з п. 3, повинні виконати наступні сім пунктів:

- заплатити в перебігу першого літнього періоду оренди, гроші за впорядкування лісових площ;
- складати щорічні господарські плани і фінансові звіти;
- провадити лісове господарство на площах, що орендуються, відповідно до правил і інструкцій НКЗ України;
- на момент закінчення договору, від користувача потрібно було за свій рахунок провести ревізію ділянки, що орендується, і майна;
- при використанні лісової ділянки орендар зобов'язаний охороняти його від незаконних рубок, випасу худоби, пожеж, пошкоджень комахами;
- охороняти і ремонтувати споруди, будови, огорожі, що знаходяться в користуванні, а також застрахувати все узятє в користування майно;
- вести діловодство і звітність відповідно до вимог, що пред'являються до державних лісових органів.

На додаток до сьомого пункту в законі був підпункт, що регламентує дії НКЗ у разі невиконання даних вимог користувачем. У такому разі наркомат мав право виконати всі роботи по лісовпорядженню, замовити необхідну документацію, розробити плани по лісовому господарству. За проведення цих робіт установа мала право отримати компенсацію з лісокористувача, як у добровільному, так і у порядку примусу. П. 4 ст. 74 вимагав від всіх організацій, що мають в користуванні ліси, утримувати за свій рахунок лісову охорону. З цією метою закон дозволяв створювати власну або використовувати державну лісову варту. П. 5 ст. 74 встановлював право НКЗ розірвати договір з користувачами лісу при порушенні норм лісового законодавства України. У разі анулювання таких договорів питання компенсації витрат повинні були вирішуватися окружними судами. П. 6 ст. 74 регламентував порядок і розміри надходження фінансових коштів на користь держави від лісової галузі. Так, закон вимагав внесення орендної плати за рік на рахунок НКФ в два терміни. Першу половину коштів потрібно було сплатити в перший квартал, а залишок – в третій. При цьому, згідно законів, що діяли на той момент, частину отриманих коштів Наркомат переводив на рахунки місцевих органів влади. П. 7 ст. 74 регламентував положення, що загальний контроль за переданими лісами всіх користувачів належить Всеукраїнському Управлінню Лісами України (ВУПЛ) і його органам на місцях. П. 8 ст. 74 встановлював процедуру повернення будов і споруд орендарів, що знаходилися в тимчасовому користуванні, на підставі укладених договорів. Після їх закінчення всі споруди безкоштовно поверталися НКЗ або лісовими органам на місцях. У випадку, якщо орендар побудував споруди за свій рахунок те НКЗ мав право повернути витрачені ним кошти. Для вирішення питання про вартість того або іншого об'єкту було потрібне створення комісії з обов'язковою участю представників Народного комісаріату Фінансів.

Дещо інший підхід закон припускав у разі передачі лісів селянам і їх об'єднанням. Так, ст. 75 вирішувала таку передачу по звітній відомості і мапі таких лісових ділянок. У випадку, якщо окремі невеликі лісові масиви не мали водозахисного або захисного значення, то державні лісові органи мали право не брати їх на

свій облік. Їх дозволялося залишити в користуванні селянських господарств. Згідно ст. 76 облаштування лісів, що знаходяться в користуванні селянських об'єднань держава доручала ВУПЛ і наявним в його складі лісовпорядним партіям. Підготовлені плани, ст. 77 зобов'язувала винести на розгляд сільських рад, а потім провести їх затвердження райвиконкомами.

У законі знайшли відображення наукові досягнення лісової науки про обов'язкове складання планів лісоустрою з урахуванням віку дерев. Так, ст. 78 передбачала вимогу складання загальних планів лісовпорядження на період в п'ять років. На їх основі повинні складатися щорічні плани по кожному господарству, з вказівкою місць і об'ємів рубок. Ці документи підлягали обов'язковому затвердженню районними виконавчими комітетами. Кошти на проведення таких робіт виділялися самими користувачами, за винятком окремих «слабких» селянських господарств, які мали право просити державної підтримки.

Закон передбачав право громадян і об'єднань селян вносити зауваження, а також пропозиції по проектах лісовпорядження. З метою контролю, з боку держави за станом лісів, ст. 79 передбачала введення посад окружних лісоводів. Залежно від площі лісів в кожному конкретному районі закон передбачав одну або декілька таких посад. У своїй діяльності згідно ст. 80, вони були підзвітні окружним інспекторам ВУПЛ НКЗ УРСР.

Наступна ст. 81 регулювала питання організаційних структур управління лісової галузі і складалася з восьми підпунктів. П. 1 регламентував створення комісій або спеціальних уповноважених по питаннях охорони лісів. Термін їх роботи встановлювався – один рік, а склад підлягав затвердженню районними виконавчими комітетами. У своїй роботі, комісії з охорони лісів, а також спеціальні уповноважені, підпорядкувалися окружним або районним лісоводам, які представляли органи ВУПЛ на місцях.

Один з підпунктів п. 1 ст. 81 встановлював право цих органів розривати договори користування у разі порушень лісового законодавства. До їх компетенції відносилася подача судових позовів про розрив договорів з користувачами і компенсації збитків в разі порушення правил ведення лісового господарства. У разі відмови користувача провести залісення земель, згідно укладеного договору, комісії та уповноважені мали право клопотати перед ВУПЛ НКЗ про виділення необхідних коштів на виконання таких робіт. В цьому випадку до користувача пред'являвся судовий позов про компенсацію витрат. П. 2 ст. 81 зобов'язував селянські утримувати за свій рахунок лісову охорону. При цьому контроль за її працею покладалася на комісію з охорони лісів і спеціальних уповноважених.

Всі роботи з упорядкуванням лісів селян, що знаходяться в користуванні об'єднань, згідно п. 4 ст. 81 повинні були проводитися за їх рахунок. При цьому такі об'єднання повинні були мати, як загальні, так і щорічні плани ведення лісового господарства, затверджені районними виконавчими комітетами.

Наступний п. 5 ст. 81 містив три підпункти, що встановлюють вимогу закону до об'єднань і громадян, що отримали право користування цим природним ресурсом.

I. Вести лісове господарство відповідно до закону згідно затверджених планів, мати конкретні обсяги та місця рубок і побічних користувань.

II. Проводити заходи щодо збереження лісових площ, не дозволяти переведення викорчовування пнів на лісосіках, охороняти ліс від пожеж і шкідників, а також не допускати переведення лісових земель в інші види.

III. Заборонити випас худоби на лісосіках, молодих лісонасадженнях, виконувати відновлення лісів, зберігати нову поросль.

П. 6 ст. 81 регулює питання, пов'язані з оплатою за користування цим природним ресурсом. Так, в лісах, переданих об'єднанням селян здійснюються безкоштовно всі види побічного лісокористування, а також випас худоби, сінокосіння. При цьому об'єднання селян мали право встановлювати плату за користування лісами, а отримані кошти могли витратитися виключно на ведення лісового господарства. Згідно п. 7 ст. 81 сільські громади та об'єднання селян були зобов'язані дозволяти побічне користування лісами місцевому трудовому населенню, працівниками, кустарям. Плата за таке використання лісів не повинна була перевищувати такс, встановлених державою.

В цілях боротьби з селянами-одноосібниками п. 8 ст. 81 забороняв ділити ліси, виділені об'єднанням селян на окремі частини. Виключення робилося лише для садових ділянок з побудованими на них будовами.

Інше виключення стосувалося селян-відрубників, хуторян, що отримали невеликі ліси разом з ділянками землі в період Столипінської реформи. За такими категоріями селян зберігалось право користування лісовими ділянками.

П'ята частина закону містила ст. 82, регулюючи порядок отримання прибутків і витрат на ведення лісового господарства. Всі фінансові розпорядження, що стосуються галузі повинні були проводитися згідно декрету РНК від 7 вересня 1923 року «Про порядок фінансування лісового господарства». До ст. 82 був додаток, що встановлює перехід ВУПЛ на держбюджет, за рахунок коштів, виділених НКЗ УРСР. При цьому всі прибутки, отримані від виробничої діяльності ВУПЛ, повинні були бути проведені через рахунок НКФ УРСР.

Отже, основною концепцією правотворчості, закладеною в законі, є його екологічна спрямованість. Інструмент реалізації такого підходу знайшов віддзеркалення в статтях: а) що забороняють розкорчовування лісу; б) оберігаючи ліси від знищення; в) не допускаючи скорочення лісових площ; г) що містять вимоги відновлення лісів, після рубок; д) що строго оберігають лісові площі від зменшення; е) що обмежують господарську діяльність в захисних і водозахисних лісах; з) використання методів раціональних рубок.

Закон регламентує правове закріплення трьох основних принципів радянського лісового права: а) принцип націоналізації лісів; б) право виняткової державної власності на ліси; в) державний характер управління лісовими фондом України.

Закон містить статті, направлені на використання в лісовій галузі еколого-економічних методів стимулювання таких як: а) видача кредитів на заліснення земель; б) підтримка лісовідновлення шляхом видачі за державний рахунок насіння і саджанців; в) видача одноразової безвідплатної допомоги на посадку лісу селянським об'єднанням; г) заходи заохочення за проведення робіт по вирощуванню лісів.

Закон закріплював на державному рівні соціальну нерівність тодішнього українського суспільства, оскільки в нім були статті: а) по відпустці безкоштовного лісу червоноармійцям, робочим, службовцям радянських установ; б) видача кредитів лише слабким селянським господарствам під контролем комітетів селянської бідноти.

В законі містилися статті, що закріплювали у лісовому праві елементи таких ринкових відносин, як продаж лісу з торгів, внесення грошової застави за деревину.

1. *Ленский Л. М.* Материалы по истории социалистического лесного законодательства (1917–1945 гг.). – М.-Л.: Изд. Гослестехиздата, 1947. – С. 49.
2. *Бобров Р.В.* Исторические аспекты лесной политики. – М.: ВНИПИЭИлеспром, 1990. – С. 33.
3. *Мунтян В.Л.* Правова охорона лісів Української РСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1964. – С. 35.
4. *Амчиславский Я.Л., Баталин С.С.* Лесное законодательство Украины. – Х.: Изд-во Наркомюста УССР, 1926. – С. 5.
5. Там же. – С. 5.